

Тетяна Оксінь

ЗВІЛЬНЕННЯ ОЛЕГА ПОПЛАВСЬКОГО З ПОСАДИ ЗАВІДУВАЧА КОНОТОПСЬКИМ КРАЄВИМ МУЗЕЄМ

DOI: 10.58407/litopis.230313

© Т. Оксінь, 2023. СС BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0711-2905>

Актуальність дослідження. Питання розкриття склепу гетьмана Кирила Розумовського залишається маловивченим. Хоча йому присвячені ґрунтовні наукові праці, актуальним є його всебічне дослідження. Несанкціонований вчинок завідувача Конотопського краєвого музею активував низку подій, які призвели до його звільнення. **Мета** дослідження полягає в оприлюдненні нових відомостей про розкриття склепу гетьмана Кирила Розумовського, а саме – звільнення О. Поплавського з посади завідувача Конотопським музеєм. **Методи.** У процесі підготовки публікації використано загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняльний, класифікацій, систематизації) та історичні (проблемно-хронологічний) методи. **Наукова новизна** зумовлена аналізом документів, в яких розкрито процес звільнення О. Поплавського. Документи зберігаються у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (м. Київ). **Висновки.** У статті розкрито передумови та процес звільнення винуватця вандалного вчинку – розкриття склепу гетьмана Кирила Розумовського в Батурині – О. Поплавського.

Ключові слова: Народний комісаріат освіти (НКО), паритетна комісія, краєвий музей, Федір Ернст, гетьман Кирило Розумовський, розкриття склепу, М. Вайнштейн, О. Поплавський.

29 червня 1927 р. з ініціативи та за безпосередньої участі завідувача Конотопським краєвим музеєм було по-варварськи розкрито склеп гетьмана Кирила Розумовського в Батурині. Дослідженню цього питання присвячено низку робіт відомих істориків і краєзнавців, зокрема Ф. Ернста¹, В. Різниченка², С. Білоконя³, О. Коваленка⁴. Результативними стали систематичні ґрунтовні напрацювання істориків Національного заповідника «Гетьманська столиця», нами було виявлено й уведено в науковий обіг такі матеріали: лист Ф. Ернста до УкрНауки, малюнок-схема Й. Хабоко, акт, складений Ф. Ернстом та представником Батуринського РВК⁵.

Досліджуючи цю тему, у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО, м. Київ) віднайдено нові документи, пов'язані з відкриттям склепу гетьмана Кирила Розумовського. У статті на основі архівних матеріалів проаналізовано та відтворено процес звільнення О. Поплавського з посади завідувача Конотопським краєвим музеєм.

Незаконне розкриття склепу гетьмана Кирила Розумовського 29 червня 1927 р. викликало резонанс у колах музейної спільноти. На акт вандалізму гостро відреагували Київський краєвий інспектор з охорони пам'яток культури Федір Ернст та директор Чернігівського державного музею Марк Вайнштейн. Їхня реакція й подальші дії забезпечили увагу до цього питання та прийняття рішень, зокрема – про звільнення Олега Поплавського, головного учасника та винуватця.

У 1927 р. Конотопська округа, як і Сновська, Новгород-Сіверська та Ніжинська, згідно з адміністративним поділом 1923 р., входили до складу Чернігівської губернії⁶. Чернігівський державний музей об'єднував музейну мережу регіону та визначав загально-дослідницький процес у регіоні⁷. Конотопський краєвий музей також підпорядковувався Конотопській окрінспектурі наросвіті, остання – Народному комісаріатові освіти (м. Харків).

¹ Ернст Ф. Герострат з Конотопу. *Пролетарська правда*. 1927. 3 серпня.

² Різниченко В. Руїнація історичних пам'яток на Конотопщині. *Пасічник*. 1927. № 8. С. 32.

³ Білокінь С. В обороні української спадщини: Історик мистецтва Федір Ернст. Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. 286 с.

⁴ Коваленко О. У склепі останнього гетьмана. *Сіверянський літопис*. 1995. № 3. С. 102–110.

⁵ Центральный Державный архив вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). Ф. 166. Оп. 6. Спр. 9382. Арк. 11, 11 зв., 12.

⁶ Пудовкіна А. Музейна археологія Чернігівщини у 1920-х – першій половині 1930-х років. *Ніжинська старовина*. 2010. Вип. 10. С. 126–136.

⁷ ЦДАВО. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 2740. Арк. 2.

Тому вся документація щодо роботи музею до Другої світової війни зберігалася в Центральному державному архіві Жовтневої революції і соціалістичного будівництва МВС УРСР (ЦДАЖР) у м. Харкові, у повоєнні роки архів частково працював у Києві, частково – у Харкові, від 1992 р. його перейменовано на Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО) і базується він у Києві. У ЦДАВО зберігається документація про звільнення О. Поплавського.

Народний комісаріат освіти (НКО) гостро реагує на розкриття склепу гетьмана Кирила Розумовського. До Конотопської окрінспектури наросвіти скеровують лист № СП/11 40645 за підписом завідувача Укрнауки В. Баланіна про те, що, зі слів Київського краевого інспектора Ф. Ернста, громадянин Поплавський без будь-яких дозвільних документів «розкопав і розруйнував видатну пам'ятку минулого України – могилу гетьмана Кирила Розумовського у Батурині». З огляду на це, НКО УСРР пропонує негайно звільнити О. Поплавського з посади завідувача Конотопським окрмузеєм, згідно з «арт. 47 Код. Закону про працю»⁸.

У телефонограмі від 20.09.1927 р. ЦП Профспілки РОБОС Наркомос (РОБОС – профспілка робітників освіти) просить відрядити представника на засідання Паритетної комісії у справі звільнення з посади завідувача Конотопським музеєм Поплавського. Натомість повідомляють, що від НКО в засіданні візьмуть участь Мельницький (представник юрчастини) та Дубровський (зав. музсекцією). Засідання мало відбутися у приміщенні Укрнауки 21 вересня о 10-й годині ранку⁹. Зауважу, що згадані установи базувалися в Харкові на вул. Артема, 29. Із невідомих причин, засідання перенесли на 15 жовтня, а відрядити на засідання просили самого Поплавського. Крім того, було наголошено, що у разі неявки Поплавського рішення прийматимуть без його участі¹⁰.

Отже, 15 жовтня 1927 р. відбулося згадане засідання. Його перебіг дізнаємося з Протоколу засідання Паритетної комісії у справі завідувача Конотопським музеєм О. Поплавського¹¹. На засіданні присутні: представник НКО Дубровський; представник ВУК РОБОСу Білик; завідувач Конотопським музеєм Поплавський; представник юрчастини Мельницький. На засіданні зачитали матеріали у справі О. Поплавського, а саме: 1) доповідь Київського краевого інспектора з охорони пам'яток культури проф. Ф. Ернста з додаванням копії протоколу розкопів могили Розумовського й акту перевірки цього Ф. Ернстом 10 липня 1927 р.; 2) особисту справу Учрозпроділу НКО про О. Поплавського; 3) розпорядження НКО УСРР № 40645/оп 11 від 11 серпня 1927 р. про рекомендацію звільнити О. Поплавського з посади завідувача Конотопським музеєм.

Із цих документів роблять висновок, що могилу гетьмана Кирила Розумовського було розкрито несанкціоновано, без дозволів НКО УСРР, без погодження з Археологічним комітетом Всеукраїнської академії наук, без компетентного наукового нагляду, без дотримання відповідних вимог. Ці розкопки завдали великої шкоди вивченню минулого України.

Члени комісії поставили Поплавському низку питань. Який штат музею? Чи має він профільну освіту? Чи знайомий із порядком проведення розкопок? Чи знав, що без дозволу ВУАК та Укрнауки проводити розкопки не можна? Чи є відомості, які б компрометували його як музейного працівника?

О. Поплавський відповів, що навчався він в Археологічному інституті, але освіти не закінчив; про порядок ведення розкопок знав, але теоретично, оскільки він їх ніколи не проводив; дозволи вважав необов'язковою умовністю. Дубровський повідомив, що компрометуючих матеріалів щодо Поплавського немає.

У своєму виступі О. Поплавський визнавав свою вину, зазначив, що хотів збагатити науку, а не нашкочити їй. А також, що хотів би підвищити свою кваліфікацію й працювати під науковим наглядом у музеї.

Засідання паритетної комісії дійшло такого висновку: з огляду на порушення основних правил проведення розкопок, НКО вирішив звільнити О. Поплавського. Однак, зважаючи на визнання вини й бажання працювати в музеї, вважав за можливе переведення його на невідповідальну роботу в інший музей¹².

Але цю справу не завершено. 25.10.1927 р. до директора Чернігівського державного музею М. Вайнштейна Укрнаука (завідувач Озерський) спрямовує лист, в якому повідомляє про звільнення О. Поплавського. Окрім того, пропонують Вайнштейну підшукати йо-

⁸ ЦДАВО. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 2046. Арк. 4.

⁹ Там само. Арк. 19.

¹⁰ Там само. Арк. 7.

¹¹ Там само. Арк. 14–14 зв.

¹² Там само. Арк. 14 зв.

му заміну, оскільки в Конотопі гідних кандидатів нема, а самого Поплавського – «прийняти на вакансію в Чернігівський Держмузей»¹³.

Київському краєвому інспектору з охорони пам'яток культури Ф. Ернсту надсилають постанову Паритетної комісії НКО УСРР – ЦП Робос про звільнення Поплавського¹⁴. Примірник протоколу засідання комісії надсилають НКО УСРР – ЦП Профспілки Робос¹⁵. Іншим примірником Конотопську інспектуру наросвіти повідомляють про звільнення Поплавського, а також про те, що новий завідувач Конотопським музеєм буде відряджений Наркомосом. Поплавський має здати справи та майно Конотопського окрмузею¹⁶. Листа від Наркомоса отримує й О. Поплавський. Йому пропонують посаду доглядача в Харківському музеї Українського мистецтва (нині – Харківський художній музей)¹⁷.

Новим завідувачем Конотопського музею призначають О. Малиношевського, який до цього очолював Луганський округовий соціальний музей (пізніше – Державний соціальний музей Донбасу, нині – Луганський обласний краєзнавчий музей)¹⁸.

Отже, О. Поплавський, визнавши свою вину та висловивши бажання вдосконалюватися в музейній справі, замість належного покарання отримує низку можливостей: йому пропонують посади й у Чернігівському, й у Харківському музеях. Цікаво, що ні у висновках, ні в документах, які фігурували у справі розкриття склепу, не зазначено, чи було порушено кримінальну справу. Навмисно це було зроблено чи свідомо – невідомо. Однак зрозуміло одне, що саме відсутність кримінального провадження значно полегшила покарання винуватцю. А ось справжній захисник старовини Ф. Ернст з 1930-х рр. зазнає репресій та переслідувань, пізніше, після третього арешту – розстрілу. Тому питання розкриття склепу гетьмана Кирила Розумовського, як і покарання винуватців, залишається відкритим і потребує подальшого вивчення та дослідження.

References

Bilokin, S. (2006). V oboroni ukrainkoï spadshchyny: Istoryk mystetstva Fedir Ernst [In Defense of Ukrainian Heritage: Art Historian Fedir Ernst]. Kyiv, Ukraine.

Kovalenko, O. (1995). U sklepi ostannoïo hetmana [In the crypt of the last hetman]. *Siverianskyi litypys – Siverian Chronicle*, 3, P. 102–110. Chernihiv, Ukraine.

Pudovkina, A. (2010). Muzeina arkeolohiia Chernihivshchyny u 1920-kh – pershii polovyni 1930-kh rokiv [Museum Archaeology of the Chernihiv region in 1920s – the first half of 1930s]. *Nizhynska starovyna – Nizhyn antiquity*, 10 (13), P. 126–136.

Оксін Тетяна Петрівна – наукова співробітниця відділу «Палац гетьмана Кирила Розумовського» Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» (вул. Гетьманська, 74, м. Батурин, 16512, Україна).

Oksin Tetiana – researcher of the Department «Palace of the Hetman Kyrylo Rozumovskiy» department of the National Historical and Cultural Reserve «Hetman's Capital» (74 Hetmanska Str., Baturyn, 16512, Ukraine).

E-mail: b.palaz@ukr.net

DISMISSAL OF OLEG POPLAVSKY FROM THE CHAIR OF THE HEAD OF THE KONOTOP REGIONAL MUSEUM

The relevance of the study. The issue of opening the crypt of Hetman Kyrylo Rozumovsky remains poorly studied. Although it has been the subject of extensive scientific research, it is still in need of comprehensive study and investigation. The unauthorized act of the head of the Konotop Regional Museum activated a series of events that led to his dismissal. **The purpose** of the study is to reveal new information about the discovery of the crypt of Hetman of Ukraine Kyrylo Rozumovsky, namely, the dismissal of O. Poplavsky from the post of head of the Konotop Museum. **Methods.** In the process of preparing the publication, general scientific (analysis, synthesis, comparative, classification, systematization) and historical (problematic and chronological) methods were used. **The scientific novelty** is due to the analysis of documents that reveal the process of O. Poplavsky's firing. The documents are stored in the Central State Archive of Higher Bodies of Power and Administration of Ukraine (Kyiv). **Conclusions.** The article reveals the prerequisites and process of release of the perpetrator of the vandalism – the opening of the crypt of Hetman Kyrylo Rozumovsky in Baturyn, O. Poplavsky.

Key words: People's Commissariat of Education (PCE), parity commission, regional museum, Fedir Ernst, Hetman Kyrylo Rozumovsky, opening of the crypt, M. Vainstein, O. Poplavsky.

¹³ ЦДАВО. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 2046. Арк. 10.

¹⁴ Там само. Арк. 12.

¹⁵ Там само. Арк. 13.

¹⁶ Там само. Арк. 15.

¹⁷ Там само. Арк. 20.

¹⁸ Там само. Арк. 25.

Дата подання: 6 березня 2023 р.

Дата затвердження до друку: 20 травня 2023 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Оксін, Т. Звільнення Олега Поплавського з посади завідуючого Конотопським краєвим музеєм. *Сіверянський літопис*. 2023. № 3. С. 137–140. DOI: 10.58407/litopis.230313.

Цитування за стандартом APA

Oksin, T. (2023). Zvlnennia Oleha Poplavskoho z posady zavidiuchoho Konotopskym kraievym muzeiem [Dismissal of Oleg Poplavsky from the chair of the head of the Konotop Regional Museum]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 3, P. 137–140. DOI: 10.58407/litopis.230313.

